

выражения, новых языковых явлений и фактов: это трудно, это непонятно, в то время как в родном языке все хорошо, понятно, ясно. Вот почему следует использовать языковые знания, уже сложившиеся на родном языке, при обучении русскому как иностранному.

Таким образом, знание характерных особенностей русского и родного языков и их учет в процессе обучения способствуют не только формированию системы представлений о конкретных средствах коммуникации с целью реализации коммуникативной интенции, но и определенных лингвострановедческих знаний.

1. Выготский Л. С. Вопросы теории и истории психологии. Собр. соч. Т.1 / Л. С. Выготский. - М.: Педагогика, 1982. - 488 с.
2. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке / И. А. Зимняя. - М., Просвещение, 1985.-165 с.
3. Зимняя И. А. Психология обучения неродному языку / И. А. Зимняя. - М.: Русский язык, 1989. - 219 с.
4. Лихачев Д. С. Раздумья / Д. С. Лихачев. - М., 1991. - 318 с.
5. Методика / под ред. А. А. Леонтьева. - М., 1988. - 248 с.
6. Митрофанова О. Д. Лингводидактические уроки и прогнозы конца XX века / Материалы IX Конгресса МАПРЯЛ, Братислава, 1999.- С. 340-351.
7. Щерба Л. В. Преподавание иностранных языков в средней школе / Л. В. Щерба. - М.; Л: Госиздат, 1974. - 111с.

ВОРОНА Н. О.

ЛІНГВОУКРАЇНОЗНАВСТВО: ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ

Те, що мова й культура тісно пов'язані, що всі тонкощі культури, світосприйняття, ментальності знаходять своє відображення в мові, - загальновідомий і всіма дослідниками визнаний факт. Але практичне застосування і всебічне вивчення цього питання активно розпочалося лише в 90-ті роки минулого століття. Як вважає автор статті "Лінгвокультурологічний аспект у викладанні російської мови як іноземної" Маслюк Л. П., це потребує "конкретизації цілей і завдань навчання іншомовного спілкування в контексті діалогу культур на основі пильної уваги до ментально-культурних особливостей тих, кого навчають [4, 56]. Такий підхід до вивчення мови дослідники називають по-різному: лінгвокультурологічним (В. Воробйов), міжкультурним (Н. Філіппова), лінгвосоціокультурологічним (А. Ягодова), соціокультурним (Е. Прохорець, Ю. Прохоров) і т. п., але всі вони визнають необхідність вивчення іноземної мови в тісному зв'язку з культурою носіїв цієї мови. Такий підхід

дозволяє не лише повною мірою оволодіти іноземною мовою, але й навчитись сприймати чужу культуру, ментальні особливості, традиції і норми спілкування, а отже, вирішити проблеми взаємодії представників різних культур, попередити міжетнічні конфлікти, подолати міжкультурний бар'єр взаємного нерозуміння. Російський дослідник Бердичівський А. П. пропонує враховувати такі компоненти міжкультурної взаємодії: 1) практичний (правила, які необхідні для орієнтування у чужій країні); 2) естетичний (відмінності у життєвих цінностях, одязі і т. п.); 3) етичний (розбіжності у нормах поведінки); 4) "стереотипний" (роками складені стереотипи щодо культури своєї країни в порівнянні з культурою іншої); 5) рефлексивний (особисті зміни за результатами міжкультурного контакту). [2, 52-54].

Різні аспекти викладання країнознавства не залишилися і поза увагою українських дослідників, зокрема О. Абрамчук і Л. Горчинська досліджують країнознавство та лінгвокраїнознавство як засіб опанування української як іноземної, Н. Василенко досліджує міжкультурну комунікацію у виховному процесі, Г. Присовська, Л. Береза розглядають українські народні традиції як засіб вирішення проблем адаптації іноземних студентів і т. п. Але проблеми і складності у процесі викладання іноземної мови стосуються не лише студентів, але й викладачів-філологів, які повинні певною мірою оволодіти знаннями суміжних дисциплін. У нашому випадку це історія, культурологія, етнографія, соціологія психологія і т. п.

Отже, постає проблема необхідності врахування міжпредметних зв'язків. Крім того, викладаючи лінгвоукраїнознавство представникам різних національностей, викладач має бути толерантним, дипломатичним, спостережливим, щоб не викликати невдоволення, несприйняття, а тим більше, не спровокувати міжетнічний конфлікт. Важливість міжпредметних зв'язків ні в кого не викликає сумніву, проте залишаються певні неузгодженості, протиріччя щодо методів і засобів їх втілення навіть серед фахівців, не кажучи про різне ставлення до проблеми самих студентів, чия думка ми теж не можемо проігнорувати.

Для викладачів російської або української як іноземної це має особливе значення хоча б тому, що переважна більшість студентів-іноземців обирає нефілологічний профіль навчання. Це означає, що мотивація таких студентів щодо вивчення країнознавства буде значно нижчою, ніж під час вивчення професійних текстів.

Переважає більшість дослідників (Асоян Л. В., Тарасова Т. В., Цареградська Т. А, Самарук Н. М., Алексєєнко Т. М., Манівська Т. Є. та ін.) приділяє увагу вивченню іноземної мови, коли кінцевою метою навчання має бути професійне спілкування майбутніх фахівців, переважно усне, меншою мірою письмове [1]. Цій меті підпорядковане й змістове наповнення, коли переважна більшість текстів, що пропонується для вивчення, повинна мати безпосереднє відношення до обраного студентами фаху. Вивчення ж історії й культурології є професійним лише для студентів філологічних дисциплін, яких в українських університетах навчається переважна меншість. Це вимагає від

викладачів філології не лише фахового підходу до розуміння відповідної дисципліни, а отже, додаткової самоосвіти, а у разі потреби й консультацій з викладачами спеціальних дисциплін, крім того, вміння викладати не лише зрозуміло, але й цікаво. Погоджуємося й з думкою переважної більшості дослідників, що вивчення граматики має поєднуватись зі змістом текстів, проте мати не фрагментарний, а системний характер. Звідси випливає, що тексти мають бути не надто складними, не переобтяженими зайвою інформацією. Класичний підхід щодо структури вивчення теми : лексико-граматичні завдання як передтекстова робота, робота з текстом, післятекстова робота з можливим використанням творчих завдань залишається дієвою і сприймається всіма дослідниками. Розбіжності трапляються на етапі підбору конкретних типів завдань, але вони несуттєві.

Теоретичні аспекти міжпредметності, на нашу думку, добре висвітлені у роботі Самарук Н. М. [7]. Автор підкреслює складність визначення самого поняття "міжпредметні зв'язки", що пояснюється складністю самої цієї категорії, а також відсутністю у сучасній дидактиці однозначного підходу до цієї теми. Нам видається достатньо прийнятним тлумачення П. Кулагіна, наведене автором статті, що міжпредметні зв'язки - "це принцип навчання, згідно з яким навчання нового програмного матеріалу будується з урахуванням змісту суміжних навчальних предметів" [6,180].

Відаючи належне важливості розгляду теоретичних засад, маємо звернути особливу увагу на їхню практичну реалізацію. У зазначеній розвідці Самарук Н. М. даються загальні рекомендації щодо шляхів реалізації міжпредметних зв'язків, що цілком відповідає темі роботи. Це особлива увага до комплексного підходу, який передбачає зокрема чітке планування реалізації міжпредметних зв'язків, відповідний відбір матеріалу, понятійну узгодженість, відмову від епізодичного застосування таких зв'язків, поступове збільшення обсягу та рівня складності міжпредметного матеріалу, відповідну підготовку фахівців (проведення семінарів, розробка спеціальних методик, методичних рекомендацій і т. ін.) [6,184-185].

У проаналізованих нами дослідженнях про застосування міжпредметних зв'язків у вивченні російської мови увага зазвичай приділяється лише окремим аспектам цієї проблеми. Зокрема розглядається питання організації самостійної роботи студентів-іноземців (Алексєнко Т. М., Манівська Т. Є, Єгорова О. Ю, Єгорова Ю. В.), відбір та інтерпретація художніх текстів (Ільїна Е., Чуйкова Г. П.), вироблення стратегії кращого розуміння україномовних художніх текстів (Станкевич Н. І.) тощо.

На наше переконання, перегляд та удосконалення як програмних, так і методичних матеріалів потрібні не лише для курсу російської мови, що спирається на професійну підготовку студентів-іноземців, але й курсу лінгвокраїнознавства та курсу з вивчення художнього стилю мовлення. В тому вигляді, в якому вони існують зараз, ці курси цікаві досить обмеженій кількості студентів. Переважна більшість студентів є прагматично налаштованою, тому дедалі частіше висловлює побажання, щоб ці курси мали лише відношення до

майбутньої професії студентів-іноземців. Ми вважаємо, що до курсу лінгвокраїнознавства, крім традиційних тем про місто, про країну, про університет, про традиції українців варто додавати теми про історію лікувальних закладів, про життя й діяльність відомих українських лікарів, якщо йдеться про медичний фах, про інженерів та винахідників, про провідні підприємства України - для технічних факультетів тощо. Проблемним є й вивчення художнього стилю, на що звертають увагу й інші дослідники, зокрема через відсутність у багатьох іноземців будь-яких знань про російську або українську літературу, історію. Маємо пояснювати історичний контекст художніх творів, літературні традиції, застарілу лексику, особливо під час розгляду класичних творів. Автори Ільїна та Чуйкова пропонують розробляти до художніх текстів культурологічний та історичний коментар.

Не відмовляючись від читання класики, радимо розглядати й деякі сучасні літературні твори або уривки з них, бо досвід свідчить про більшу цікавість студентів саме до таких творів, особливо коли ці твори тематично пов'язані з майбутньою спеціальністю студентів. З цікавістю сприймаються студентами й російські художні твори, що мають зв'язок з національною культурою самих студентів.

Наприклад, вірші С. Єсеніна з циклу "Персидские мотивы" для іранських та арабських студентів, вірші про Африку М. Гумільова для африканських студентів і т. ін. Цілком погоджуючись з можливістю застосування музики під час вивчення російської фонетики на ПВ (Л. Сіліверстова, С. Гіль), рекомендуємо використовувати музичні твори при розгляді творів літературних, наприклад, романси на вірші О. Пушкіна, С. Єсеніна.

Виходячи з беззаперечної тези, що краще сприймається й запам'ятовується те, що цікаво й корисно, а також спираючись і на власний практичний досвід викладання російської як іноземної, і на досвід інших викладачів, звертаємо особливу увагу на необхідність підвищення мотивації навчання іноземних студентів. У розглянутих нами дослідженнях ідеться про різні аспекти цієї теми, зокрема про застосування комп'ютерних технологій при вивченні європейських мов (Давиденко Ю., Онищенко М.), про використання кінофільмів та екскурсій (Чистякова А. Б.) та ін.

Вважаємо, що під час вивчення лінгвоукраїнознавства використання візуальних методів особливо актуальне, бо сприймати тексти про українську природу, побут, національний одяг, наприклад, набагато цікавіше і зрозуміліше після екскурсії до художнього і краєзнавчого музею або знайомлячись з репродукціями картин відомих українських художників М. Пимоненка, С. Васильківського. Цікавими для студентів є і картини Т. Шевченка, про якого студенти знають лише як про поета.

Розглядаючи питання міжпредметних зв'язків як необхідну умову вивчення студентами іноземної мови, ми зверталися переважно до досвіду викладання російської, що обумовлено більшою актуальністю цієї теми для студентів нашого університету на цьому етапі, але ми з цікавістю вивчаємо й досвід викладання української мови студентам-іноземцям, яким діляться дослідники Бей Л. Б.,

Тростинецька О. М., Чистякова А. Б., Селіверстова Т. М., Лагута Т. М., Лисенко Н. О. та ін. Ми згодні з думкою Лисенко Н. О., що не лише для студентів далекого зарубіжжя, але й для багатьох українських студентів Слобожанщини державна мова сприймається як іноземна, а звідси - обмежений словниковий запас, недостатнє володіння граматичними нормами, калькування російських зразків [3,102]. Можна собі уявити, які труднощі виникають у студентів-іноземців, коли вони, крім безлічі вже названих проблем, стикаються ще і з проблемою двомовності.

Цієї проблеми не мають студенти внз Західної України, які вивчають українську мову, українську культуру і мають україномовне оточення. Студенти-іноземці південноукраїнських та східноукраїнських внз вивчають курс лінгвоукраїнознавства російською мовою, тому не завжди можуть відчутти зв'язок між мовою і культурою східних українців. Певний вихід, вважаємо, можна знайти, якщо окремі географічні назви, назви предметів побуту, українських страв, прислів'я, уривки з фольклору, українські пісні дублювати українською мовою з подальшим перекладом. Досвід показує, що студенти з цікавістю сприймають українську мову, запам'ятовують тексти українських пісень, приказки і т. п. Викладання лінгвоукраїнознавства на заході і на сході України відрізняється не лише мовою викладання. Викладачі західних внз значно більше уваги приділяють історичному аспекту, вони дуже докладно знайомлять студентів-іноземців з усіма важливими подіями з історії України, з державними святами, адміністративним устроєм України тощо. Викладачі з півдня і сходу України надають перевагу регіональній історії і культурології. Викладачі кафедри мовної підготовки іноземних громадян Сумського державного університету, створюючи свій курс лінгвоукраїнознавства, намагалися дотримуватись золотой середини, включивши до своїх методичних вказівок як тексти про Україну, її історію, культуру, побут, традиції, так і тексти про місто Суми, про Сумський державний університет, про Сумський художній музей і т. п. [5].

Вважаємо, що ними були досить системно розроблені в зазначених вказівках і передтекстові граматичні завдання, і післятекстова робота, але є і певні зауваження, які можуть бути враховані у другому виданні. На нашу думку, до поданого матеріалу необхідно додати ілюстрації, включити теми про українські народні пісні, яких український народ створив найбільше в світі, дуже цікавий і колоритний український національний одяг, українські страви, зокрема святкові, які мають особливе символічне значення, оскільки ці теми є актуальними і цікавими для іноземних студентів.

Більше цікавих фактів варто було б, на наш погляд, додати до тем про культурні традиції українців, особливо про українське традиційне весілля, про найважливіші українські традиційні свята. У текстах, де містяться історичні відомості і згадуються знакові історичні постаті, мала б бути коротка довідка про таких відомих історичних осіб, як князь Володимир Великий, князь Ярослав Мудрий, гетьман Богдан Хмельницький та ін. По-перше, для студентів розповідь про історичні події цікавіша через сприйняття конкретних особистостей, а по-

друге, студентам-іноземцям ці імена ні про що не говорять. Можливо, підвищенню мотивації у вивченні курсу лінгвоукраїнознавства посприяють і завдання, пов'язані з порівнянням українських традицій і звичаїв з національними традиціями іноземних студентів. Можна запропонувати їм розповісти про їхні країни, міста і т. ін. Цікавою для іноземців буде і інформація про погляд на українську культуру, традиції, історичні події іноземних істориків, культурологів, мемуаристів. Так, студентів-арабів, напевне, зацікавить згадка про сирійця Павла Алеппського і його ґрунтовну працю "Україна - земля козаків", яку відомий мандрівник і дослідник написав, двічі побувавши в Україні в 1654 і 1655 роках. У своїй праці сирієць Алеппський з великою любов'ю і захопленням розповідає і про звичайних українців, дивуючись їхній освіченості, музикальності, любові до природи, так і про гетьмана Богдана Хмельницького, якого вважав взірцем державного діяча.

Підсумовуючи все викладене вище, можна зробити висновок, що викладання іноземцям курсу лінгвоукраїнознавства не таке вже і легке завдання, яким воно може видатися на перший погляд, і потребує не лише ґрунтовної підготовки викладача-мовника щодо суміжних дисциплін, але й певних особистих якостей, головною з яких, окрім толерантності і дипломатичності, на наше глибоке переконання, є повага і любов до своєї країни, її історії і культури. Ознайомлення студентів із історією, культурою, побутом і традиціями країни, в якій вони перебуватимуть 6 або 7 років, не лише допоможе іноземцям оволодіти новими необхідними знаннями, але й посприє їхній кращій адаптації в українському суспільстві, допоможе уникнути багатьох непорозумінь і конфліктів.

Ця складна і необхідна робота має проводитись не лише під час занять з лінгвоукраїнознавства, але й у повсякденному житті і викладачами російської мови, і кураторами академічних груп, і співробітниками деканатів.

1. Асоян Л. В., Тарасова Т. В., Цареградська Т. А. Актуальні методичні напрямки вдосконалення викладання російської мови студентам-іноземцям у виш. Україні в навчально-професійній сфері з урахуванням міжпредметних зв'язків викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі // Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошук. : збірник наукових праць . - № 12. - С. 30 - 35; www-center.univer.kharkov.ua/vestnik.

2. Бердичевский А. П. Особенности преподавания РКИ в современной Европе // Очерки по теории и практике преподавания русского языка как иностранного: сб. ст. и учебных материалов. - М., 2003. - С. 40-66.

3. Лисенко Н. О. Шляхи подолання негативного впливу українсько-російського білінгвізму на мовну культуру студентів. - № 15. - С. 102 - 108.

4. Маслюк Л. П. // 36. наук праць. - № 16. - С. 15-159.

5. Методические указания по аспекту "Лингвоукраиноведение" / составители: А. В. Роденко, О. П. Конёк, Н. А. Тубол, Е. Ю. Бурнос. - Сумы : Изд-во СумГУ, 2005. - 103 с.

6. Програма по русскому языку для студентов-иностранцев основных факультетов высших учебных заведений Украины. - Х., 2004. - 59 с.

7. Самарук Н. М. Теоретичні аспекти міжпредметності. - № 14. - С. 179 - 186.